فاتح کریموف.

مختصر جغرافیا

توزه‌تلروب یدنچی مرتبه باصلدی.

طارغوۋی دوم
«م. ع. ع. حسینوف وشرکاسی‌نڭ» مطبعه‌سی
اورنبورغ — ۱۹۱٤

ناشری:
حسین حسینوف کتبخانه‌سی
اورنبورغده .

بسم الله الرحمن الرحيم

جغرافيا

جغرافيا، يرنڭ احوالن بلدره طورغان بر علمدر.

يرنڭ شكلی

یر قاربوز كبك یومری. اوستینڭ دورتدن بر الوشی قوری. اوچ الوشی صو. بر شاری اوزینڭ كوچەری اوستنده هم قویاش تیرەسنده أیلنب طورا. كوچەری اوستنده ٢٤ ساعتده بر مرتبه أیلەنووندن كون بلن تون؛ قویاش تیرەسنده ٣٦٥ كون ٦ ساعتده بر مرتبه ایلەنووندن یل حاصل بولا.

قطعەلر

یر- یاوروپا، آزیا، آفریقا، آمریقا، آوستراليا اسملری ایله بیشگه بولینه. بو بولوكارگه «قطعه» دیلر. بر قطعه یاكه آنڭ بعض اورنلری كاغد اوستنه توشوریلوب كورساتیله. شول كاغدلر «خریطه» دیب آتالا.

جهتلر

بر یوزندەگی مملكتلر واورنلرنی كورسەتو ایچون دورت جهت بار. مونلر: شرق، غرب، شمال، جنوب، در. شرق قویاش چققان

یاق، غرب قویاش باتقان یاق. قویاش چققان یاقغه قاراب طوروچینك اونك یاغی جنوب، صول یاغی شمال،در. بو دورت جهت گه «اصل جهتلر» آنلرنك آره‌سنده‌غیلرغه «فرع جتلر» دیلر. خریطه‌نك یوغاری یاغی شمال. توبان یاغی جنوب، اونك یاغی شرق، صول یاغی غرب بولا.

جغرافیانك فائده‌سی

جغرافیا بر بوزنده‌گی طاولر، صولر، اورمانلر، انسان و حیوانلر نك، حکومت و مملکتلر نك احوالن بلدرنکانلکدن جغرافیا اوقوغان کشی اوزی یوروب کورگان شیکللی شونلرنك هر قایوسندن خبردار بولا. کشیگه اوز ینك یورطن و کورشیلرینك کملر ایکانن بلو نیچك کیره‌ك ایسه اوستنده یاشادیغی یرنك احوالن بلوده شولایوق کیره‌ك هم فائده‌لیدر.

قوری نك قسملری

قوری، یرنك شکلنه قاراب تورلی اسملر ایله آتالا. هر یاغی صو ایله چولغانغان یرگه «آطه» دیلر. بر یاغی قوری غه طوتاشقان. باشقه یاقلری صو ایله ایلنگان یرگه «یارم آطه» دیلر. یارم آطه‌نك قوری غه طوتاشقان طار یری «برزخ» دیب آتالا. قوری نك صوغه طابا اوزایوب چققان یرینه «بورون» دیلر.

قوری نك طاوسز، اورمانسز تیگز یرلری «اووا» (بولون)؛ صوسز، آغاچسز قوملق یرلر «چول» (استیپ) دیب آتالا.

یرنك قاباروب طورغان بییك اورنلرینه «طاو»، طاولرنك اوستنده‌گی تیگز یرلرگه «یایلا» دیلر. قایسی بر طاولرنك توبه‌سنده‌گی تیشگلردن بعض وقتلرده اوت، توتون وصیبق نرسه‌لر چغا. موندیلرغه «یانارطاو» (ۋولقان) دیلر. طاولر آره‌سنده‌غی طار یوللرنی

«دربند» دیب آتیلر. قوری نڭ صوبوینه باروب طوقتاغان اورنلرینه «ساحل» دیلر.

صولرنڭ احوالی

یرنڭ دورتدن اوچ الوشینی قاپلاغان صولرنڭ زورلرینه «دیڭز» دیلر. بتون قوری یرنی ایله‌ندروب آلغان زور صولر «طش دیڭز»، قوربلرنڭ آراسینه کرگانلری «اچ دیڭز» دیب آتالا.

طش دیڭزلر: بحرمنجمد شمالی، بحرمنجمد جنوبی، بحر محیط کبیر، بحرمحیط هندی، بحرمحیط آطلاسی اسملربله بیش‌گه بولینه.

کچکنه‌ره‌ك صولر شکللرینه قاراب تورلی اسملر ایله آتالا: صونڭ قوری‌غه صوزیلوب کرگان برینه «کورفز»؛ یرنڭ اوستنده جییلوب طورغان زورراق صولرغه «کول»؛ دیڭزلرگه یاکه کوللرگه آغوب توشه طورغان صولرغه «یلغه» (نهر)؛ یلغه‌لرنڭ چققان برینه «منبع»؛ دیڭزگه یاکه کول‌گه باروب قوشلغان یرینه «منصب» دیلر. منبع‌دن منصب‌غه طابا قارالغانده اوڭ یاق یلغه‌نڭ اوڭ طرفی، صول یاق صول طرفی بولادر. قوری یرنی آیروب ایکی صونی برگه طوتاشدرغان طار صولر «بوغاز» دیب آتالا. اگر موندی طار یرلر کشیلر طرفندن مخصوص قازیلوب یاصالغان بولسه آنی «قانال» دیلر.

زور پراخودلر طوقتالوب دیڭز طولقونلرندن صاقلانا طورغان کورفزلرگه «لیمان» (پورت) دیلر. یلغه‌لرنڭ طاو باشلرندن توبان طابا شاولاب آغوب توشکان اورنلری «اچان صو» یاکه «شلاله» دیب آتالادر.

یاوروپا قطعه‌سی

بونڭ چیکلری وعمومی حاللری - یاوروپانڭ شمالنده بحر

منجمد شمالی؛ غربنده بحر محیط آطلاسی؛ جنوبنده آق دیگز، قارا دیگز، قافقاز طاولری: شرقنده اورال طاولری، اورال بلغه‌سی، قاسپی دیگز بدر.

یاوروپا باشقه قطعه‌لرغه قاراغانده ایڭ کچکنه‌سی بولسه‌ده صو وهواسینڭ یاخشیلغی، طوفراغینڭ برکتلی‌لگی، خلقی‌نڭ معارف ومدنیتی جهتنچه بارسندنده آلده‌در.

بو قطعه‌ده بغدای، آرپه، آرش کبك اورلقلر؛ آلما، آرمود، یوزم، لیمون، افلیسون کبك یمشلر وبیك کوب تورلی اوتلر وآغاچلر اوسه. بو آستندن آلتون، کموش، باقر، بر کومری، تیمر، قالای کبك معدنلر چقا. یاوروپاده هر تورلی زاود وفابریقلر بیك کوب اولوب، بونلرده اشله‌نگان ماللر بتون دنیاغه طارالادر.

یاوروپاده ٤٠٠ میلیون قدر خلق بار. بونلرنڭ ایڭ کوبسی خرستیان مذهبنده مسلمانلر ٢٥ میلیون قدر. یاوروپا خلقی غایت‌طریش ومعلوماتلی‌در. توسلری آق، چهره‌لری گوزه‌ل، قیافتلری کیلشلیدر.

یاوروپا قطعه‌سنده‌غی حکومتلر

بونده باشلیچه یکرمی بر حکومت بار. بونلرنڭ بیشی یاوروپانڭ شمالنده اولوب بونلردر: ١) روسیه؛ ٢) اسوبج؛ ٣) نورویج؛ ٤) انگلتره؛ ٥) دانیا.

آلتیسی اورطه‌سنده اولوب بونلردر. ١) فرانسیه؛ ٢) بیلگیه؛ ٣) هوللاندیا؛ ٤) گیرمانیا؛ ٥) آفستریا - ؤینگریا؛ ٦) اسویچره.

طوقزی جنوبنده اولوب بونلردر: ١) پورتوغالیا؛ ٢) اسپانیا؛ ٣) ایتالیا؛ ٤) یونانستان؛ ٥) تورکیه؛ ٦) بلغاریا؛ ٧) صربیه؛ ٨) قاره طاغ؛ ٩) رومانیا؛ ١٠) آرناودلق.

شمالدەغی مملکتلردن

روسیه ایمپراطورلغی

وطنمز بولغان روسیه، یر ینك زورلغی جهتندن یر یوزنده بولغان مملکتلرنك برنچیسیدر. یاورو پانك یارطیسی، آزیانك اوچدن برسی روسیه تصرفنده اولوب، بو بتون یر یوزینك آلتیدن بر الوشی قدر بولا بارا.

روسیەنك یاوروپا قطعەسنده بولغان یرینه «یاوروپای روسی» آزیاده بولغان یرینه «آزیای روسی» دیلەدر. روسیەنك چیكلری شمالده بحر منجمد شمالی؛ شرقده بحر محیط کبیر، جنوبده قطای، افغانستان، ایران، آنا طولی، قاره دیگز؛ غربده آوستریا، پروسیه، بالطیق دیگزی، اسویچ، نورویچدر. روسیەنك غربدن شرقگه طابا اوزونلغی ۱۲ مك چاقروم، شمالدن جنوبگه ٤ مك ۲۰۰ چاقرومدر.

روسیەنك شمال یاقلرنده هوا صالقون، قش اوزون، جای قصقه بولا. اورته یرلرینك هواسی معتدل، طوفراغی برکتلی، اوز خلقینه یتارلك وحتی چیتگەده چغاررلق هر تورلی محصولات یتشه. باشلیچه لری: بغدای، آرپا، آرش کبی نرسەلردر. جنوب طرفلرنك هوا جلی، قش قصقه، جای اوزون بولا. بو طرفلرنده هر تورلی میوه ویمشلر کوب یتشه. روسیه خلقی ایگونچیلك، سوداگرلك، مال آصراوچیلق شکالی نرسەلر ایله معیشت ایتەلر. بالقچیلق، آوچیلق، باغچەچیلق، معدنچیلك کسبلریده بایتاق ترقی ایتکان.

روسیەنك خلقی ۱٦٥ میلیون قدر اولوب، روس، تورك ـ تاتار پولاك، فین، یهود، ارمنی، بلغار، لاطیش، غروزین کبی تورلی ملت وقوملردن عبارتدر. بونلرنك ایك کوبی روسلر وآندن قالا تورك ـ تاتارلردر.

اداره جهتنچه روسیه گوبیرنالر و اوبلاسنارغه بولنگان. گوبیرنالر اویازدلرگه، اویازدلر ۋولستلرغه بولینه. گوبیرنالر گوبیرناطورلر طرفندن، اویازدلر ایسپراۋنیکلر طرفندن اداره ایتله. فینلاندیه داخلی اداره جهتنچه مستقل اولوب، اوزینه مخصوص «سهیم» (ملت مجلسی) بار.

روسیه‌نك اداره‌سی ۱۹۰۵ نچی یلدن بیرلی «مشروطه» اولوب، مملکتنك نظاملری «خلق وکالتی» (غوسودارستوینی دوما) عنوانلی ملت مجلسی طرفندن توزولمکده‌در.

بتون مملکتنك مرکز اداره‌سی وپایتخت «پیتروغراد» شهرنده‌در. پادشاهمز ایمپیراطور اعظم حضرتلری اوشبو شهرده طورا. پیتروغرادده تورلی ملتگه منسوب ایکی میلیونغه یاقن خلق بار. ملت مجلسی هم اوشبو شهرده جیولادر.

پیتروغراد بیك گوزل بر شهر اولوب، بونده زینتلی سرایلر، زور کتبخانه وعبادتخانه‌لر، مکتبلر، دارالفنونلر، سودا وتجارت اداره خانه‌لری، تورلی زاود وفابریقلر بار.

پیتروغرادن قالا روسیه‌نك ایك زور وایك معمور شهری ایسکی پایتخت بولغان «ماسقۋا» (مسکاو) بلده‌سیدر. وارشاو، کییف، آدیسه، خارکوف، آستراخان، نیژنی-نوۋغورد، قزان، سامارا، باکو، راستوف، تفلیس، اوفا، اورنبورغ روسیه‌نك بیك مشهور شهرلرندندر،

اسویچ، نورویچ قراللقلری

یاورویانك شمالنده «اسقاندیناویا» یارم آطه‌سنده اوشبو اسمده ایکی حکومت بار. حاضرنده قراللری وملت مجلسلری آیرومدر. هر ایکیسینك اداره‌لری مشروطه، بو ایکی مملکتده سیکز میلیون خلق بار. مذهبلری پروتستان اولوب، نسل یاغندن جرمان قومنه منسوبدرلر. اسویچ‌نك پایتختی «استوقهولم»؛ نورویچ‌نك «خریستیانیا»

شهرلری. غوتبورغ ، مالمو ، اوپسالا بلده‌لری مشهور شهرلرندندر.
بو مملکتلرده ابتدائی اوقو بیك ترقی ایتکان.

انگلتره قراللغی

بو مملکت یاوروپانك غرب شمالنده، بر نیچه آطه‌لر اوستنده‌در. خلقی قرق ایکی میلیون. اداره‌سی مشروطه. رسمی مذهبلری پروتستانلق‌نك برقسمی بولغان «آنگلیقان» مذهبی. پایتختی «تایمس» یلغه‌سی بوینده یدی میلیون خلقی بولغان «لوندون» شهری. لیۋرپوم ، مانچیستر ، بەرمینغام ، غلاسقو ، دوبلین ، پورتسموت مشهور شهرلرندندر. انگلترەنك یاوروپادن باشقه قلعه‌لرده‌ده بیك کوب یری وخلقی بار. بو مملکتده علم، هنر وصنعت غایت آلغه کیتکان. شونك ایچون بیك بای. صوغش وسودا کیمه‌لربنك کوبلگی یاغندن انگلتره بتون دنیاده برنچی دولت. انگلتره‌گه «بیوك بریتانیا وابرلاندیا» دیب‌ده یوروته‌لر.

دانیا (دانیمارقه) قراللغی

شمال وبالطیق دیگزلری آراسنده بولغان بو مملکتنك پایتختی «قوپنهاغ» شهری. خلقی ایکی میلیون یارم قدر. رسمی مذهب پروتستانلق اولوب، اداره‌سی مشروطه، مشهور شهرلری غارهوس، ۋیبورغ، آلبورغ بلده‌لریدر.

یاوروپانك اورطه مملکتلری

فرانسیه جمهوریتی

بونك خلقی قرق میلیون قدر. مرکز اداره‌سی گوزه‌لگی ومعمور-

لگی ایل بتون دنیاده مشهور بولغان « پاریژ » شهری . اداره‌سی جمهوریت. خلقی قاتولیك مذهبنده. تللری بتون دنیاده معتبر بولغان فرانسوزچه. فرانسوزلر علم و معرفتده بیك آلغه کیتکانلر. هنر و صنعتده بیك ترقی ایتوب بایوغانلر . فرانسیه‌نك مشهور شهرلری : لیون، بوردو، مارسیلیا، هاور، شربورغ، نیس بلده‌لربدر.

بیلگیه قراللغی

بونك خلقی بدی میلیون مرکز اداره‌سی «بروکسل» شهری . مذهبلری قاتولیك. تللری فرانسوزچه. مشهور شهرلری آنؤرس، غاند، لیه‌ژ، نامور، اداره‌لری مشروطه. بو مملکت‌ده هنر و صنعت بیك ترقی ایتوب، خلقی بیك بایوغان.

هوللاندیا قراللغی

بوگا «فلمنك» ده دیلر. خلقی بیش میلیون بارم قدر. مذهبلری کوبسی پروتستان، بر آزی قاتولیك. اداره‌سی مشروطه. مرکز اداره‌سی «رهین» بلغه‌سی بوینده «لاهی» (یا که «غاغا» شهری. اوزلرینه مخصوص تللری بولسه‌ده بو مملکت‌ده نیمس و فرانسوز تللری بیك طارالغان. معارف، هنر وصنعت بونده بیك ترقی ایتکان. خلقی بیك بای. مشهور شهرلری آمستردام، روتردام، اوتره‌خت بلده‌لربدر هوللاندیا- نك یاوروپا طشنده کوب یری و ٤٠ میلیونلاب خلقی بار. بونلرنك کوبسی مسلماندر.

گیرمانیا ایمپیراطورلغی

بوگا «آلمانیا» دیب‌ده بوروته‌لر. خلقی آلتمش بدی میلیون قدر. بو، ۲۸ لب واق حکومتلرنك برله‌شووندن حاصل بولغان. خلقی پرو-

نستان وقاتولیك مذهبلرنده. تللری نیمسچه. ادارهلر مشروطه. برنچی پایتخت و مرکز ادارهلری «بیرلین» شهری. فرانقفورت، دریزدین، مونخین، اشتوتغارد، دارمشتاد. هامبورغ، دانزیغ، لایپسیغ، بلدهلری گیرمانیانك مشهور شهرلرندندر.

نیمسلر هنر و صنعتده بیك ترقی ایتکانلر. گیرمانیا عسکرلك جهتنچه یاورپانك ایك کوچلی ونفوذلی دولتلرندندر.

آوستریا - ۋینگریا

بو ایکی مملکت داخلی اداره جهتنچه اوز باشلرینه مستقل اولوب، ملت مجلسلری و نظاملری آیروم بولسهده هر ایکیسیده بر حکمدارغه تابعدر. آوستریا ایمپراطوری وینگریانك قرالی صانالا. آوستریالیلر باشلیچه جرمان قومنه منسوب اولوب تللری نیمسچه. وینگرلر تورك قومنه منسوب اولوب تللری اوزلرینه مخصوص مجارچهدر. آوستریا-وینگریانك خلقی ایللی بر میلیون قدر. بونده نیمسلر ایله ۋینگیرلردن باشقه کوب مقدارده اسلاولر، روسلر، رومینلر، چهلرده بار. خلقی مسلمانلر ایله پر اوصلاونیلردن عبارت بولغان، تورکیهنك «بوسنه هرسك» ولایتیده صوك یللرده آوستریا - ۋینگریا تصرفنه کیچدی. بونده اسلام بر اۋضلاونی مذهبنده بر میلیون یارم قدر خلق بار.

آوستریا - ۋینگریانك ادارهلری مشروطهدر. خلقینك کوبسی قاتولیك مذهبنده. پروتستانلر، پراواصلاونیلر، یهودلرده آز توگل. آوستریانك پایتختی «ۋیانه»؛ ۋینگریانقی «بودا - پشت» شهرلری. پراغ، قراقوف، لۋوف، تریسته، غراچ مشهور بلدهلرندندر.

اسویچره جمهوریتی

بونك خلقی اوچ میلیون یارم قدر. ادارهسی جمهوریت. مرکز

اداره‌سی «به‌رن» شهری. خلقی پروتستان وقاتولیك مذهبنده بو مملکتده معتبر بولغان تللر نیمسچه، فرانسوزچه، ایتالیانچه. اسویچره‌ده علم ومعرفت بیك ترقی ایتکان. بو، یاۋروپانك ایك حریتلی مملکتلرندن بریدر. بو مملکتده بیك بییك طاولر، ماطور کوللر وگوزه‌ل منظره‌لر کوب بولغان‌غه کوره دنیانك هر طرفندن بیك کوب سیاحلر کیلوب کوب آنچه‌لر قالدره‌لر. دین و مذهب طوغروسنده مونده بیك ایرکنچی‌لك. خلقی‌نك کوبره‌گی پروتستان، بر آزی قاتولیك مذهبنده‌لر. بازیل، جنوه، زوریخ، فریبورغ مشهور شهرلرندندر.

یاوروپانك جنوبنده‌گی مملکتلر

پورتکیز جمهوریتی

بوکا «پورتوغالیا» ده دیلر. یاوروپانك غرب جنوبنده‌در. خلقی بش میلیون قدر. مذهبلری قاتولیك. اداره‌سی جمهوریت، مرکز اداره‌سی «لیزبون» (لیسابون) بلده‌سی. پراغا، پورتو، فارو مشهور شهرلرندندر.

اسپانیا قراللغی

اسپانیانك خلقی اون یدی میلیون. مذهبلری قاتولیك. تللری اسپانیولچه اداره‌لری مشروطه. پایتختی «مادرید» شهری بارسلون، والانس، غرناطا، قوردوا مشهور بلده‌لرندندر. اسپانیوللردن الوك بو برده عربلر حکومت ایتکانلر. اول وقت بو مملکت «اندلس» دیب آتالغان هم بیك مترقی ومعمور بولغان. عربلردن قالغان «الحمرا» «البیضا» سرایلری کبك مشهور بنالر مونده ئللی بار.

ایتالیا قراللغی

بونک خلقی اوتوز بیش میلیون قدر. اوزلری لاتین جنسنه منسوب، مذهبلری قاتولیك. تللری فرانسوزچه‌غه یاقن ایتالیانچه. پایتختی «تیبه‌ر» یلغه‌سی بوینده «روما» شهری. قاتولیك مذهبی‌نك ایك برنچی رئیس روحانیلری بولغان «پاپا» اوشبو روما شهرنده طورا. ایتالیانك اداره‌سی مشروطه. میلان، وندیك، فلورانسیه، ناپولی مشهور شهرلرندندر.

تورکیه ایمپیراطورلغی

بونکا «عثمانلی مملکتی» ده دیلر. بونك یاوروپاده هم آزیاده یری بار. مجموع خلقی یکرمی میلیون قدر. یاوروپا قسمنده‌گی اهالیسی ایکی میلیون چاماسنده. حکومت‌نك رسمی مذهبی اسلام. اداره‌سی مشروطه. تورکیه‌ده تورکلردن باشقه عرب، ارمنی، روم، بلغار، کورد شیکلی تورلی قوملر و تورلی مذهبدگی خلقلر بار. حکومت‌نك رسمی تلی تورکچه. پایتختی قاره دیگز بوغازنده استانبول شهری. ادرنه، یاوروپا قسمنکی شهرلرینك مشهورلرندندر.

یونانستان قراللغی

بالقان یارم‌آطه‌سینك جنوبنده بولغان بوحکومت‌نك خلقی دورت میلیون یارم قدر. مذهبلری پراواصلاونی. تللری یونانچه، بونلرغه گریك، یاکه روم دیلر. مملکتلری روسچه گریتسیه دیب یورتوله. اداره‌لری مشروطه. پایتختلری «آفینه» (آتینه) شهری. پیره، لاریسا سلانیك، یانیه، گرید آطه‌سنده‌غی خانیه، قواله مشهور شهرلرندندر. قول آستنده برنیچه یوز مك مسلمان تورك ده بار.

رومانیا قراللغی

خلقی سیگز میلیون. مذهبلری پراواصلاونی، بومملکتنده بر آز مسلمانلر ایله یهودلرده بار. ادارەسی مشروطه. پایتختی «بوخاریست» (بوکرش) شهری. یاش، قالاص، بیرایل، کوستنجه، سیلستره بلدەلری مشهور شهرلرندندر.

صربیه قراللغی

خلقی دورت میلیون یارم. پایتختی «دونای» یلغەسی بویندە «بیلغراد» شهری. مذهبلری پراواصلاونی. ادارەسی مشروطه. نیش، مناستیر، قومانوه مشهور شهرلرندندر.

قارا طاغ قراللغی

بوکا روسچه «چورنا غوربا» دیلر. خلقی دورت یوزمڭ قدر. مذهبلری پراواصلاونی. ادارەسی مشروطه. پایتختی «چتینه» شهری. مشهور بلدەلری دیڭز بویندەغی «باری»، «اولمکون» شهرلریدر. بو مملکتنڭ خلقی فقیر هم معارفدن محرومدر.

بلغاریا قراللغی

خلقی دورت میلیون یارم قدر. مذهبلری پراواصلاونی. بونده بر میلیوندن آرتق تورك بار. بونلر اسلام مذهبنده. بلغاریانڭ ادارەسی مشروطه. پایتختی «صوفیه» شهری. فیلیپوپول، ؤارنا، بورغاز، روشچق بلدەلری مشهور شهرلرندندر.

آرناودلق

خلقی بر میلیون قدر اولوب، آرناودلردر. کوبسی اسلام دیننده

قالفانلری قانولیك یا كه پراواصلاونی پایتختی دورانسو شهری. آوروپا حمایه‌سنده یاکی تشکیل ایتلگان بر کنازلك‌در. والون، ایلبصان مشهور شهرلرندندر.

احوال طبعیه

یاوروپا قطعه‌سنده‌گی مشهور دیڭزلر بونلردر.

بحرمنجمد شمالی - یاورپانڭ شمالنده.
بحرابیض - بحر منجمد شمالی‌دن حاصل بولغان.
بحرمحیط آطلاسی - یاوروپانڭ غرب طرفنده.
بحرشمال - بحرمحیط غربیدن پیدا بولغان .
بالطیق دیڭزی - بحرشمالدن حاصل بولغان.
آق دیڭز- یاوروپ نڭ جنوبنده.
قارا دیڭز- آق دیڭزدن پیدا بولغان.
آزاق دیڭزی - قارا دیڭزدن حاصل بولغان.
قاسپی دیڭزی - قافقاز طاولرینڭ شرقنده اوزینه آیرم بر دیڭزدر.

یاوروپاده‌غی مشهور بوغازلر

سوند - دانیا ایله اسویچ ونوروبچ آره‌سنده
پادوقالا - فرانسیه ایله انگلتره آره‌سنده.
سپته - اسپانیا ایله آفریقا آره‌سنده.
بونیفاسیو - قورسیقا وساردینیا آطه‌لری آره‌سنده.
میسینا - سجیلیا آطه‌سیله ایتالیا آره‌سنده.
داردانیل - مرمره دیڭزی ایله آطه‌لردیڭزی آراسنده.

بوسفور- قاره دیکز ایله مرمره دیکزلری آره‌سنده.
یاکی قلعه - آزاق دیکزی ایله قارا دیکز آراسنده.

یاورو پاده‌غی مشهور کورفزلر

ریغا، بوتنی، فینلاندیا - کورفزلری بحر بالطیق‌دن حاصل بولغانلر.
غاسقونیا - بحر محیط آطلاسیدن، سلانیك، و ندیك کورفزلری آق دیکزدن حاصل بولغانلر.

یاورو پاده‌غی مشهور آطه‌لر

ایسلاندیا - بحر محیط آطلاسیده، دانیاغه تابع. بیوك بریتانیا، ایرلاندیا، بحر محیط آطلاسیده، انگلتره‌گه تابع.
مینورقا، مایورقا، آق دیکزده، اسپانیا اداره‌سنده. قورسیقا، آق دیکزده، فرانسیه‌گه تابع.
ساردینیا، سجیلیا، آق دیکزده، ایتالیا اداره‌سنده. مالطه، قبریس، آق دیکزده، انگلتره‌گه تابع. کرید، آق دیکزده یونان‌گه تابع بر آطه‌در.

یاورو پاده‌غی مشهور طاولر

اورال، یاوروپا ایله آزیا آراسنده. قافقاز، قاره دیکز ایله خاسپی دیکزی آره‌سنده. بالقان، تورکیه و بلغاریادن اوتوب قاره دیکزگه کیلوب تره‌له. قارپات، رومانیا ایله آوستریا آره‌سنده. آلپ، فرانسیه، آوستریا و ایتالیا آراسنده. آپانین، ایتالیاده. ایبه‌ری، اسپانیاده. اسقاندیناویا، اسویچ و نورویچ‌ده. پیره‌نه، اسپانیا ایله فرانسیه آره‌سنده.

یاورو پاده‌غی مشهور یانار طاولر

ۋه‌زو، ایتالیاده. أتنا، سجیلیاده. هقلا، ایسلاندیا آطه‌سنده.

ياوروپادەغى مشهور كوللر

سايما، لادوغا، اونەغا، روسيەدە.
ۋەنەر، ۋەتەر، مولار، اسويچدە.
جنوە، قونستانس، نوفشاتل، زوريخ كوللرى اسويچرەدە.

ياوروپادەغى مشهور يلغەلر

طونە (دوناى) گيرمانيادن، دنەستر قارپات طاولرندن چغوب قارە ديگزگە آغالر.
دنەپر، دون، نيۋا، اورال، ۋولغا، قاما يلغەلرى روسيەدە.
پو، آلپ طاولرندن چغوب ونديك كورفزينە آغا.
پروت، قارپات طاولرندن چغوب «دوناى» غە قاتناشا.
تيبەر، روما ياننذن اوتە.
رون، اسويچرەدن چغوب آق ديگزگە توگيلە.
وادى الكبير، وادى الغنە، تاغو، دورو يلغەلرى اسپانيادن چغوب بحرمحيط آطلاسىغە آغالر.
سەن، پاريژدن اوتوب مانش ديگزينە توگيلە.
تايمس، لوندوندن اوتوب بحرشمالغە قاتناشا.
رەن، ۋەزەر، آلب يلغەلرى بحرشمالغە آغالر.
اودر، ويسلا، بالطيق ديگزينە آغالر.

ياوروپا خلقى

ياوروپا قطعەسندە ياشاوچى خلق باشلىچە دورت نسلگە بولينەلر. بونلر: لاتين، جرمان، اسلاو، موغول فرقەلريدر.

لاتین فرقەسی - فرانسوزلر، ایتالیانلر، اسپانیوللر، پورتکیزلر، رومینلر، بیلگیه واسویچرەنك برر قسملری اولوب کوبسی قاتولیك مذهبندەدرلر.

جرمان فرقەسی - گیرمانیالیلر، آوستریالیلر، اسویچ ونوروبچلیلر، دانیالیلر، سافسون قومنه منسوب انگلیزلر، بیلگیه واسویچرەنك برەر قسملری اولوب، کوبسی پروتستان (لوتیران) مذهبندەدرلر.

اسلاو فرقەسی - روسلر، صربلر، قارە طاغلیلر، پولاکلر چەهلر، بلغارلر اولوب، کوبسی پراواصلاونی مذهبدەدرلر.

موغول فرقەسی - تورکلر، فینلر، ڤینگرلر، قالمقلر، ڤولغا واورال بویی تاتار وباشقردلری اولوب کوبسی اسلام مذهبندەدرلر.

آزیا قطعەسی

حدودی: شمال طرفی بحر منجمد شمالی، شرق طرفی بحر محیط کبیر، جنوب طرفی بحر محیط هندی، غرب طرفی بحر احمر، سویش قانالی، آق دیگز، قارە دیگز، اورال طاولری واورال یاغەسیدر.

آزیا قطعەسی یاوروپادن دورت مرتبه یارم زوردر. خلقی سیکزیوز قرق میلیون قدر. بونك یوز ایللی میلیون قدریسی مسلمان، قالغانلری باشقه مذهبلردەدر.

آزیا قطعەسندە هر تورلی آشلق ویمشلر یتشه. قرنفل، دارچین، بوروچ کبی ایسلی اولنلر اوسه. طوفراغندن آلتون، کموش، باقر، تیمر کبی معدنلر چغا. یاقوت، اینجو، الماس کبی قیمتلی طاشلر طابولا.

آزباده باشلیچه ۹ مملکت بار:

۱) آزیای روسی

آزیای روسی « سیبر ». «ترکستان»، «قافقاز» اسملر بله اوچ قطعه‌دن عبارتدر.

۱) سیبر قطعه‌سینك شمال طرفی بحر منجمد شمالی، جنوب طرفی قطای وترکستان ، غرب طرفی اورال طاوی و اورال یلغه‌سی ، شرق طرفی بحر محیط کبیر و«بهرنك» بوغازی‌در. سیبر قطعه‌سی بیك زور بولسه‌ده خلقی یدی سیکز میلیوندن آرتی یوق. طومسق، طوبولسق، اومسق ، ایرقوتسق ؛ یاقوتسق ، سیمی پالاتینسق ، ڤلادی واستوق مشهور شهرلرندندر.

۲) تورکستان قطعه‌سی (یاکه اورته آزیا) نك حدودی شمالده سیبریا، شرقده قطای، جنوبده افغانستان و ایران،غربده قاسپی دیڭزیدر. تورکستانده اون میلیوندن آرتوغراق خلق‌بار. ایڭ کوبسی مسلمانلر. صکره روسلر وبر آز یهودیلر بار. مشهور شهرلری تاشکند، سمرقند، خوقند، آلماتا (ڤیرنی) . اندیجان بلده‌لریدر.

تورکستانده روسیه حمایه‌سنده ایکی خانلق بار. برسی «بخارا» اولوب پایتختی‌ده شول اسمده‌گی بر شهردر .خلقی ایکی میلیون‌یارم قدر. ایکنچیسی « خیوه ». بونڭده پایتختی شول اسمده‌گی بر شهردر، خلقی سیگز یوز مڭ چماسنده. بارسیده مسلمانلر.

۳) قافقاز قطعه‌سی. بونده آلتی میلیوندن آرتوغراق خلق بار. کوبسی مسلمانلر. صوڭره روسلر، ارمنیلر، غروزینلر و باشقه قوملردر. قافقازنڭ هواسی جلی وبیك گوزه‌لدر. طوفراغی‌بیك برکتلی. بونده جلی مملکتلرگه‌مخصوص نورلی نرسه‌لر اوسه. مشهور بلده‌لری: تفلیس ، باکو، پوتی، باطوم شهرلریدر.

٢) افغانستان خانلغی

حدودی: شمالده تورکستان ایله بخارا. شرقده هندستان. جنوبده بلوجستان. غربده ایران. پایتختی «کابل» شهری. خلقی آلتی میلیون قدر. مذهبلری اسلام. اداره‌سی مستقل. جلال آباد. هرات، قندهار مشهور شهرلرندندر.

٣) بلوجستان خانلغی

حدودی: شمالده افغانستان، شرقده هندستان، غربده ایران، جنوبده «عمان» دیگزی. خلقی بر میلیون قدر. خلقی بارسیده اسلام. مرکز اداره‌سی «کلات» شهری. بو مملکت انگلتره حمایه‌سنده‌در.

٤) ایران مملکتی

بوگا روسچه «پیرسیه» دیلر. حدودی شمالده قافقازیا و قاسپی دیگزی، شرقده افغانستان و بلوجستان، جنوبده عمان دیگزی و بصره کورفزی. خلقی اون میلیون قدر. مذهبلری اسلام. اداره‌سی مشروطه. پایتختی «طهران» شهری. تبریز، همدان، اصفهان، شیراز، اورمیه، مشهد مشهور بلده‌لرندندر.

٥) آزیای عثمانی

بو مملکت آناطولی، سوریه، عربستان اسملریله اوچ قطعه‌دن عبارتدر.

١) آناطولی (یا که کچکنه آزیا) نڭ شمال طرفی قاره دیگز. جنوب

طرفی عربستان، غرب طرفی آق‌دیکز، شرق‌طرفی ایران وقافقاز یادر. خلقی اون‌اوچ میلیون قدر. اون‌میلیون مقداری مسلمان، قالغانلری باشقة مذهبلرده. مشهور شهرلری: بروسه، ازمیر، قونیه، طربزون، وان، ارضروم، بغداد، بصره بلده‌لریدر. بونده خلق‌نك ایك کوبی تورکلر، صوکره ارمنی، کورد، روم کبی باشقه قوملردر.

٢) سوریه، بحراحمر ساحلنده آناطولی ایله عربستان آراسنده‌غی بر قطعه اولوب، خلقی اوچ میلیون یارم قدر. کوبسی اسلام مذهبنده‌گی عربلردر. بونلردن قالا خرستیان عربلر، دورزی، مارونی کبی باشقه قوملردر. مشهور شهرلری شام، بیروت، قدس، یافه، صیدا، عکا بلده‌لریدر.

٣) عربستان قطعه‌سی. بونك حدودی: غربده بحراحمر، شرقده بصره کورفزی، جنوبده بحرمحیط هندی، شمالده سوریه و آناطولی‌در. عربستاننك مرکز اداره‌سی «مکه» شهری. مدینه، جده، ینبوع، طائف، صنعا مشهور شهرلرندندر. خلقی تقریبا ایکی میلیون قدر اولوب بارسیده اسلام مذهبنده‌گی عربلردر.

عربستان یارم آطه‌سینك اورته‌سنده بدوی حالده یاشاوچی قبیله‌لرده کوبدر. جنوب غربی اوچنده‌غی «عدن» مملکتی انکلتره‌گه تابع؛ جنوب شرقی اوچنده‌غی «مسقط» اماملغی انگلتره حمایه‌سنده‌در.

٦) هندستان

حدودی: شمالده هیمالایا طاولری، شرقده بنغالا کورفزی و هندچینی، جنوبده بحرمحیط هندی، غربده عمان دیکزی، بلوجستان و افغانستان‌در. بونده مجموعی ٢٩٠ میلیون قدر خلق بار. بونك ٧٥ میلیونی اسلام‌مذهبنده. قالغانلری بوددا، برهمن‌کبی تورلی مجوسی‌مذهبلرده‌در.

هندستان انگلتره اداره‌سنده. بونك ایكطارالعان تللر فارسچه، اوردوچه وانگلیزچه‌در. مرکز اداره‌سی «دهلی» شهری. بومبای، قالکوته، مادراس، الله‌آباد، حیدرآباد، لاهور، پیشاور، مرشد آباد و«سیلان» آطه‌سنده‌غی قولومبو شهرلری مشهور بلده‌لرندندر.

٧) هند چینی

هندستان و بنغاله کورفزلرینك شرق طرفنده بولغان «هندچینی»قطعه‌سنده «آننام»، «سیام»، «بیرمان» اسملی اوچ حکومت بار. برنچیسی‌نك پایتختی «هوئه» شهری. ایکنچیسینك «بانقوق» واوچنچیسینك «ماندالا» شهرلریدر.

بونلردن باشقه بونده: فرانسیه‌گه تابع «قوشین شین» قطعه‌سی بار. مرکز اداره‌سی «سایغون» شهری. انگلتره‌گه تابع «هند چینی بریتانی» قطعه‌سی بار. مرکز اداره‌سی «پ‌غو» شهری. «مالاقا»یارم آطه‌سینك اوچنده «جوهور» اسملی کچکنه بر اسلام حکومتی‌ده بار. بو هندچینی قطعه‌سنده‌گی خلقلرنك مجموعی ٥٠ میلیون قدر اولوب، ایك کوبی بودda وبره‌من مذهبلرنده‌گی مجوسیلر، صوکره اسلاملر. وبر آزی خریستیانلردر.

٨) قطای جمهوریتی

قطای (یاکه«چین»)نك حدودی: شمالده سیبیریا، غربده روس توركستانی، جنوبده هندستان وهندچینی، شرقده بحر محیط کبیر. خلقی دورت یوز میلیون‌قدر. مذهبلری مجوسی. اداره‌سی‌جمهوریت. بونده ٢٥ میلیون قدر مسلمان‌ده بار. قطای‌نك پایتختی «پیکین»

شهری. نانکین، خانکاو، قانطون، خاربین، تەنزین، کاشغر، غولجه،
شانخای، موقدین، اورغا، لخاصه، مشهور بلدەلرندندر.

۹) یاپونیا ایمپراطورلغی

یاپونیا آزیانك شرقنده، بحر محیط کبیرده بر طاقم آطەلردن
وقوریه یارم آطەسندن عبارتدر. پایتختی «توکیو» شهری. خلقی
یتمش میلیون قدر. مشهور شهرلری کیوتو، اوزاقا، ناغاصاکی،
یوقوهاما وقوریه‌ده‌گی سئول بلدەلریدر. یاپونیانك ادارەسی مشروطه
خلقی‌نك کوبسی «بوددا» مذهبندەدر. یاپون خلقی بیك طریش
ومعلوماتلی اولوب، شرقنك ایك آلدەغی ملتلرندندر.

احوال طبیعیه

آزیا قطعەسندەغی مشهور دیگزلر:

بحر منجمد شمالی، آزیانك شمال طرفنده. بحر محیط کبیر،
آزیانك شرق طرفنده. بحر محیط هندی، آزیانك جنوب طرفنده.
شاب دیگزی، بحر محیط هندی‌دن پیدا بولغان. چین، یاپون،
اوخوتسق، بهرنك، دیگزلاری بحر محیط کبیردن پیدا بولغانلر.

آزیادەغی مشهور بوغازلر:

باب‌المندب، عربستان ایله آفریقا آراسنده. هرمز، ایران ایله
عربستان آراسنده. مالاقا، صوماطرا آطەسیله مالاقا یارم آطەسی آراسنده.
«قوریا»، چین ایله یاپونیا آرەسنده. بهرنك، آزیا ایله آمریقا آراسنده.
سویش قانالی، آق دیگز ایله شاب دیگزی آراسنده.

آزیا قطعه‌سنده‌غی مشهور کورفزلر:

اوبی، سیبرده، بحر منجمد شمالی‌دن حاصل بولغان. **عمان**، **بنگاله**، بحر محیط هندی‌دن حاصل بولغانلر. **طونکین**، **سیام**، چین دیگزندن حاصل بولغانلر.

آزیاده‌غی مشهور آطه‌لر:

لیاقوف، بحر منجمد شمالی‌ده، روسیه‌گه تابع. **ساخالین**، بحر محیط کبیرده، یارطیسی روسیه‌گه، یارطیسی یاپونیاغه تابع. **قوریل آطه‌لری**، یاپونیاغه تابع.

یه‌زو، **نیپون**، **سیقوق**، **کیوسو**، **فورموز** آطه‌لری بحر محیط کبیرده، یاپونیاغه تابع. **هاینان**، بحر محیط کبیرده، قطای‌غه‌تابع. **سیلان**، بحر محیط هندی‌ده انگلتره‌گه تابع. **قبریس**، آق دیگزده انگلتره‌گه تابع.

آزیاده‌غی مشهور طاولر:

آلطای، چین ایله تورکستان ویاپونیا آره‌سنده. **بلور**، چین ایله تورکستان آره‌سنده. **هیمالایا**، هندستان ایله تیبت آره‌سنده. **استانوۋوی**، بهرنك بوغازندن باشلاب جنوب‌گه طابا کیته. **آرارات**، ایران ایله آناطولی وقافقازیا آره‌سنده.

آزیاده‌غی مشهور کوللر:

بالقاش، **بایقال**، **اسسی کول**، سیبریاده. **آرال**، تورکستانده. **ۋان**، آناطولی‌ده. **اورمیه**، ایرانده. **لوط**، سوریه‌ده.

آزیادەغی مشهور یلغەلر:

اوبی ، ینسەی ، آلطای طاولرندن چغوب بحر منجمد شمالی‌غە آغالر. لەنا· بایقال کولندن بحر منجمد شمالی‌غە آغا. آمور، آلطای طاولرندن چغوب اوخوتسق دیڭزینە آغا. صردریا. آمودریا، بللور طاولرندن چغوب آرال کولینە آغالر. غانژ' هیمالایا طاولرندن چغوب بنگالە کورفزینە آغا. سیند، هیمالایا طاولرندن چغوب عمان کورفزینە آغا . دجلە، فرات، آناطولی‌دەغی « طوروس » طاولرندن چغوب بغداد توبانلرندە برلەشەرك بصرە کورفزینە آغالر.

آفریقا قطعەسی

حدودی: آفریقا قطعەسینك شمالندە آق دیڭز؛ شرق طرفندە شاب دیڭزی، بحر محیط هندی؛ جنوب طرفندە بحر محیط کبیر؛ غرب طرفندە بحر محیط آطلاسیدر.

آفریقادە بارلغی یوز ایللی میلیون قدر خلق بار. یاوروپالیلر ادارەسینە کرمەگان یردەگیلری وحشی بر حالدە یاشامقدە اولوب ، علم ومعرفتدن، هنر وصنعتدن محروم‌درلر. آفریقانك دیڭزساحللری بارسیدە یاوروپالیلر ادارەسندە ، یاکە حمایەسندەدر. اورتەلرندە اوز باشلرینە یاشاوچی قبیلەلر وشیخلکلر کوبدر.

آفریقادە اون‌آلتی مملکت‌بار:

١) مصر

بونك حدودی: شمالندە آق دیڭز؛ شرقندە سویش قانالی وشاب دیڭزی؛ جنوبندە حبشستان و«نوبە»؛ غربنك صحرای کبیر وطرابلس غربدر.

مصرنڭ خلقی اون اوچ میلیون قدر. مرکز ادارەسی «نیل» یاغەسی بویندەغی «قاهره» شهری. اسکندریه، سویش، پورت سعید، دمیاط، رشید مشهور شهرلرندندر. مصرنڭ جنوبندەگی «نوبه» مملکتی‌ده مصرغه تابع‌در. بونڭ مرکز ادارەسی «خرطوم» شهری. مصر خلقی‌نڭ بارسیده دیرلك اسلام مذهبندەگی عربلردر.

مصر قطعەسی تورکیەنڭ امتیازلی ایالتلرندن صانالا. والی‌لرینه «خدیو» دیلر. لکن مصرده چوالولر چققان وقتده شونلرنی طنچلانور ایچون دیب مصرغه انگیزلر کرگانلر. حاضرنده مصر آنلر ادارەسنده‌در.

٢) طرابلس

بونڭ حدودی: شمالنده آق دیگز؛ شرقنده مصر؛ جنوبنده صحرای کبیر؛ غربنده تونس‌در. خلقی بر میلیون یارم قدر. بارسیده اسلام مذهبندەگی عربلر «وبەربەر»لر. مرکز ادارەسی «طرابلس» شهری. بنغازی، دەرنه. فزان، مرزوق مشهور شهرلرندندر. بومملکت ایتالیا ادارەسنده‌در.

٣) تونس

حدودی: شمالنده آق دیگز؛ شرقنده وجنوبنده طرابلس؛ غربنده جزایر مملکتی‌در. مرکز ادارەسی «تونس» شهری. خلقی ایکی میلیون قدر. کوبسی مسلمان عربلر. بر آز فرانسوز وایتالیانلر بار. بیزەرطه، بیرەوان مشهور شهرلرندندر. تونس فرانسیه ادارەسنده‌در.

٤) جزایر

حدودی: شمالده آق دیگز؛ شرقنده تونس؛ جنوبنده صحرای

کبیر؛ غربنده فاس مملکتلر بدر. مرکز اداره‌سی آق دیگز بویندەغی «جزایر» (آلژیر) شهر بدر. خلقی بیش میلیون قدر اولوب، ایك کوبسی اسلام مذهنده‌گی عربلردر. «قسطنطین»، «بون»، «بوژی»، «تلمسان» مشهور شهرلرندندر. جزایر مملکتی‌ده فرانسیه اداره‌سنده.

۵) فاس

حدودی: شمالنده آق دیگز؛ شرقنك جزایر؛ جنوبنك صحرای کبیر؛ غربنده بحر محیط آطلاسی‌در.

خلقی سیکز میلیون قدر. اسلام مذهبنك گی عربلر و «بەربەر» لردر. مرکز اداره‌سی «مراکش» (ماروق) شهری. فاس، طنجه، تتوان مشهور شهرلرندندر. فاس فرانسیه اداره‌سنك‌در. مونك اسپانیانك‌ده‌بر آزیری بار

۶) صحرای کبیر

طرابلس وجزایر مملکتلرینك جنوبنده مصردن بحر محیط آطلاسی‌غه قدر اوزایغان قوملق صحرالرغه «صحرای کبیر» دیلر.

بونك خلقی کوبسی اوز باشینه آیروم اداره ایتله طورغان برطاقم قبیله‌لر وشیخلکلردن عبارتدر. مذهبلری اسلام. تللری عربچه. بوندەغی خلقنك بارسی دورت میلیون قدر حساب ایتله. معارف ومدنیتدن محرومدرلر. معیشتلری حیوان آصراو وآفریقا اچنده‌گی بعض نرسه‌لرنی دیگز بویلرندەغی شهرلرگه کیتروب صاتو ایله‌در.

۷) سنه‌غامبیا

صحرای کبیرنك جنوبنده؛ «سنه‌غال» و«غامبیا» یلغه‌لری بوینك

بو لغان مملکتگه «سنه غامبیا» دیلر. خلقی اون ایکی میلیون قدر. بو مملکتنك ساحللری فرانسیه، انگلتره، پورتکیز قولنده. فرانسوزلرنك مرکز اداره‌سی «سن لوئی»؛ انگلیزلرنك «باتورست»؛ پورتکیزلرنك «تیمبو» شهرلری. «سنه غامبیا» نك اچکی طرفلرنده مستقل کچکنه حکومتلرده بار. بو مملکتده مشهور «باوباب» آغاچی اوسه. تمساح، دیگز آیغری، میمون وکشیگه ضرر تیلدره طورغان آق قرمسقه وچیکرتکه‌لر کوبدر. سنه غامبیانك خلقی زنجی جنسنه منسوب اولوب، صوگندن کیلگان عربلر ایله «بەربەری»لرده بار. کوبسی اسلام دیننده.

٨) کینهٔ شمالی

سنه غامبیانك شرقنده و «کینه» کورفزینك شمالنده‌غی مملکتگه «کینهٔ شمالی» دیلر. آفریقانك مشهور یلغه‌لرندن «نیغر» صوی بو مملکتدن اوتوب دیگزگه توکیله.

بو مملکتده وحشی وضررلی حیوانلر کوب. خلقی زنجی جنسندن اولوب، بارلغی اون میلیون قدر، مذهبلری کوبسنچه اسلامدر.

کینهٔ شمالی ساحلنده برنیچه حکومتلر ویاورو پالیلرنك ملکلری باردر، که بونلردن برنچیسی: «سیرالئونه» ساحلیدر. بونك مرکز اداره‌سی «فریطوئون» شهری. خلقی زنجیلر. اداره‌سی جمهوریت انگلتره حمایه‌سنده.

ایکنچی: «حبوبات ساحلی». بونده «لیبه‌ریا» اسملی برجمهوریت بار. خلقی زنجیلر. مرکز اداره‌سی «مونروڤیا» شهری.

اوچنچی: «فیل تشی ساحلی». بونده فرانسیه‌نك «غران باصان»، «غاسینی»، «دابو» مستملکانی بار.

دورتنچی: «آلتون ساحلی». بونك انگلترەنك «قاپ قوعاست»، «دالمینه» مستملکانی بار. آلتون ساحلی‌نك آرتنك «آشانتی» حکومتی بار. بونك مقر ادارەسی «قوماسی» شهری.

بشنچی: «اسیرساحلی». بونده فرانسیەغه تابع «داهوما»، حکومتی وانگلترەگه تابع (لاغوس» ایمانی بار.

آلتنچی: «بنین ساحلی» بونده «بنین» حکومتی بار. مرکز ادارەسی ینه شول اسمدەگی بر شهردر.

کینهٔ شمالی‌ده گیرمانیانك «قامەرون» مستملکاتی بار. بونك‌غی خلقنك کوبسی مسلمانلردر.

۹) کینهٔ جنوبی

کینهٔ شمالیدن «فریئو» بورونینه قدر بولغان ساحلگه «کینهٔ جنوبی» دیلر. بو یرنك هواسی اسسی ورطوبتلی اولوب ایساننك ابچون ضررلیدر.

خلقی بش آلتی میلیون قدر. اوزلری زنجی جنسندن. مذهبلری کوبسی پوت پرستدر. مشهور «قونغو» یلغەسی بو مملکتده دیگزگه قوشیله. شول «قونغو»نك شمال یاغندەغی یرلر فرانسیه ادارەسنده اولوب، مرکز ادارەسی دیگز بوینده «لیبرڤیل» شهری‌در. قونغو یلغەسینك جنوب طرفنده بولغان یرلر پورتکیز ادارەسنده اولوب، مرکز ادارەسی «لوواندە» شهریدر.

قونغو یلغەسینك منصبنده بولغان برآز یرلر «قونغو حکومتی» ادارەسندەدر. بو حکومتنی یاوروپا دولتلری اوزآرە اتفاق ایله‌تأسیس ایتوب بیلگیه حکومتی‌نك نظارتنه طابشرمشلردر.

١٠) قاپ مملکتی

آفریقانڭ جنوب اوچنده بولغان بو مملکت قاپ، قافرستان، اورانژ، ترنسوال قطعه‌لرندن‌عبارت اولوب انگلتره‌گه تابع‌در. اداره‌سی جمهوریت. مرکز اداره‌سی «یوهانسبورغ» شهری. مشهور بلده‌لری قاپشتاد، پره‌توریا، شهرلریدر. بارلق خلقی بیش میلیون قدردر. مذهبلری خرستیان‌بالقدر. مونده ایکی یوز قدر مسلمان‌ده‌بار. مجوسیلرده کوب. بو طوفلرده آلتون، آلماس کبك بیك قیمتلی معدنلر و طاشلر چقا.

١١) موزامبیك مملکتی

بونڭ خلقی ایکی میلون قدر. مرکز اداره‌سی «موزامبیك» شهری. «کیلیمان»، «سوفالا» مشهور بلده‌لرندندر. بو مملکت پورتکیزگه تابع. خلقی زنجی. مذهبلری بوت پرست.

زنکیبار سلطانلغی

خلقی اوچ میلیون قدر. مرکز اداره‌سی «زنکیبار» شهری. «ملنده». «ممبازه» بلده‌لری مشهور شهرلرندندر. بو مملکت انگلتره‌گه تابع. خلقی زنجیلر ایله‌عرب مهاجرلرندن عبارت اولوب، اسلام مذهبنده‌لر. زنکیبار مملکتنده گیرمانیانڭ بر آز یری بار.

١٣) صومال مملکتی

عدن کورفزی ایله بحر محیط هندی آره‌سنده‌غی بر مملکتدر. خلقی بربریلر جنسندن‌اولوب، مذهبلری اسلامدر. هنر ومعرفتدن

محروملر، حیوان آصراو ایله یاشیلر. بو مملکت‌نڭ شمال ساحلنده‌گی «به‌ربه‌ر» شهری واطرافی انگلتره‌گه، شرق ساحلی و« بیردیرا» شهری ایتالیاغه؛ باب المندب بوغازی یاننده‌غی « اوبق » لیمانی فرانسیه‌غه تابع. اچه شمال طرفنه کچکنه بر اسلام حکومتی بار. بونڭ مرکزی « هرار » شهریدر.

۱٤) حبش مملکتی

خلقی اون بیش میلیون قدر. مذهبلری کوبسی خرستیان. قالغانلری مسلمان. پایتختی «تانا» کولی یاننده «غواندارا» شهری. اداره‌سی مستقله. خلقی‌نڭ معشیتلری ایگونچی‌لك، آوچیلق و حیوان آصراوچیلق ایله‌در.

بو مملکت‌نڭ شرق طرفنده «عصه‌ب» و«مصوغ» لیمانلری هم آنلرنڭ آره‌لرنده بولغان یرلر ایتالیا اداره‌سنده.

۱۵) شمالی سودان مملکتی

بو مملکت آفریقانڭ اورته‌سنده، حبش و «نوبه» مملکتلرندن «سنه غامبیا» و«کینه‌ء شمالی»غه هم صحرای کبیردن خط استوا یقیننه قدر صوزلغان یرلردن عبارتدر.

بونده تخمینا اوتوز میلیون قدر خلق بار. بارسیده قاره‌توسلی‌گی زنجیلر. بونلر بر نیچه یرلی حکومتلردن عبارت اولوب، مشهورلری: دارفور، قوردوفان، فلانه، بامبارا، بورنو، سوقوتو، غاندو، وادای حکومتلریدر.

دارفورنڭ مرکز اداره‌سی «فاشه‌ر»؛ قوردوفان‌نڭ « العبید »؛ بورنونڭ مرکز اداره‌سی «قوقا» شهری؛ فلانه وسوقوتو حکومتلرینڭ

مرکز اداره‌لری «یاقوبا»، «تیمبوقتو»، «قانو» شهرلریدر.
بو یرلرده‌گی خلقنك بیك کوبسی اسلام مذهبنده‌در. تیمبوقتو، یاقوبا، قانو بلده‌لری سودانننك مشهور سودا شهرلریدر. سودانك اورته طرفلرنده مشهور «چاد» کولی، غرب طرفلرنده «نیغر» یلغه‌سی بار. بو مملکتده آلتون، کموش، فیل تشی، دوه قوشی قاناتی کبی نرسه‌لر چقاریله.

١٦). جنوبی سودان مملکتی

بو، شمالا سودان شمالی، جنوبا قافرستان، شرقا زنکیبار و موزامبیك غربا کینه‌ء جنوبی مملکتاری ایله چویرلمشدر. خلقی سیکز میلیون قدر اولوب، مشهور بلده‌سی «قازه» شهریدر.

آفریقا قطعه‌سنده‌غی مشهور یلغه‌لر:

نیل ـ ویقتوریا نیانزا کولندن چقوب آق دیکزگه آغا. سنه‌غال، غامبی ـ فونغو طاولرندن چقوب بحر محیط آطلاسی‌غه آغالار. نیغر، قونغو، اورنژ ـ بحر محیط آطلاسی‌غه آغالر. زامبزی ـ بحر محیط هندی‌گه آغا.

آفریقاده‌غی مشهور کوللر

«چاد» کولی ـ شمالی سوداننده. ویقتوریا نیانزا ـ زنکیبار مملکتی‌نك اچنك. نیاس ـ موزامبیك مملکتنك. تانغانیقا ـ جنوبی سودانك.

آفریقاده‌غی مشهور آطه‌لر:

آصور، مادیر، یشل بورون ـ بحر محیط غربیده، پورتکیزگه تابع. آسانسیون، سنت ئله‌ن بحر محیط غربیده، انگلتره‌گه تابع. پرنس، سن‌طوما ـ کینه‌کورفزنده، پورتکیزگه‌تابع. فرناندوپو، آننوبون ـ کینه کورفزنده، اسپانیاغه تابع. ماداغسقار ـ فرانسیه‌گه، سیشل، ماسقارین ـ آطه‌لری انگلتره‌گه تابعدرلر.

آفریقاده‌غی مشهور طاولر:

آطلاس ـ آفریقانڭ شمالنده، فاس مملکتندن اوته. قونغو ـ کینه‌ٔ شمالی‌ده. لوپاطا ـ موزامبیك مملکتنده‌در.

آمریقا قطعه‌سی

حدودی: آمریقا قطعه‌سینڭ شمال طرفی بحر منجمد شمالی؛ شرق طرفی بحرمحیط آطلاسی؛ غرب وجنوب طرفلری بحر محیط کبیردر. آمریقا زورلق جهتنچه باشقه قطعه‌لر آراسنده ایکنچی درجه‌ده‌در. بو قطعه‌نی ۱٤۹۲ نچی یلده قریستوف قولومب آدلی اروو طابدی. اول وقتغه قدر بو قطعه‌نڭ بارلغی معلوم توگل ایدی. شونڭ ایچونده بو قطعه‌نی «یاڭی دنیا» دیوبده بوروته‌لر.

آمریقا قطعه‌سی-شمالی آمریقا، اورته آمریقا، جنوبی آمریقا اسملری‌ایله اوچ‌گه بواینه.

شمالی آمریقاده دورت حکومت بار:

۱) غره‌ندلاند مملکتی

بو، بحر منجمد شمالی‌ده زور بر آطه‌در. خلقی ۱۰ مك چماسنده. کوبسی وحشی حالده یاشیلر: آطه‌نك ساحللرنده بالق طوتوب معیشت ایته‌لر. بونلرغه «ایسکیموس» دیلر. غره‌ندلاند دانیاغه تابع. مشهور شهرلری «غوتهاب»، «فره‌دریقسهاب»، «اوپرناویق». بو آطه‌ده قشنك اوزونلغی اون آیلارغه صوزولا.

۲) یاڭی بریتانیا

شمالی آمریقاده انگلتره اداره‌سنده بولغان مملکت‌در. خلقی بیش میلیون یارم قدر. مرکز اداره‌سی «اوتاوا» شهری. خلقی‌نك کوبسی انگلیزلر. بو مملکت اداره جهتنچه اوچ گه بولینه. ایك مهم بولغان قسمی «قانادا» حکومتی دیب آتا. بونك اوزینه مخصوص ملت مجلسی (پارلامینتی)ده بار.

۳) جماهیر متفقه

بو مملکت ۴۸ قدر واق جمهوریتلردن برلشکان. خلقی ۹۰ میلیون قدر. یرینك کیڭلگی، خلقی‌نك کوبلگی جهتنچه بو جماهیر متفقه روسیه، انگلتره، قطایدن قالابرنچیدر. مرکز اداره‌سی «واشینغتون» شهری. مشهور بلده‌لری نیویورق، شیقاغو، فیلادلفی، بوستون، سان فرانسیسقو. بو مملکتده دین و مذهب خصوصنده کامل ایرکنچیلك. هرتورلی ملتدن خلق بار. اهالینك کوبسی پروتستان مذهبنده علم، هنر وصنعت بونده فوق‌العاده ترقی ایتکان. اداره‌سی جمهوریت رسمی تل انگلیزچه.

٤) مکسیقا جمهوریتی

بوده ۲۷ قدر واق حکومتلردن مرکب بر جمهوریت‌در. خلقی ۱٤میلیون. تللری اسپانیولچه. مذهبلری قاتولیك. مرکز اداره‌سی «مکسیقا» شهری. «لاپوئبلا»، «غوادالاقسارا»، «آقا پولقو» مشهور بلده‌لرندندر.

اورته آمریقاده آلتی جمهوریت بار:

۱) «غواتمالا» جمهوریتی. خلقی ایکی میلیون قدر. مرکز اداره‌سی «غواتمالا» شهری.

۲) «هوندوراس» جمهوریتی. خلقی بارطی میلیون قدر. مرکز اداره‌سی «قومایاغوا» شهری.

۳) «سان سالوادور» جمهوریتی. خلقی سیگز یوزمك قدر. مرکز اداره‌سی «سان سالوادور» شهری.

٤) «نیقاراغو» جمهوریتی. خلقی اوچیوز ایللی مك قدر. مرکز اداره‌سی «لئون» شهری.

۵) «قوستاریقا» جمهوریتی. خلقی ۲۵۰ مك قدر. مرکز اداره‌سی «سان ژوزه» شهری.

٦) پاناما - جمهوریتی. خلقی ۱۰۰مك قدر. مرکز اداره‌سی «پاناما» شهری.

اورته آمریقا خلقی‌نك کوبسی قاتولیك مذهبنده اولوب، تللری اسپانیولچه‌در.

جنوبی آمریقاده ۱۱ حکومت بار:

۱) «قولومبیا» جمهوریتی. خلقی دورت میلیون یارم قدر.

مركز ادارەسی «بوغوتا» شهری.«پاناما» بلدەسی مشهور شهرلرندندر.

٢) «ۋنه زوئەلا» جمهوریتی. خلقی ایکی میلیون یارم. مركز ادارەسی «فارافاس» شهری.

٣) «خط استوا» جمهوریتی. خلقی بر میلیون یارم. مركز ادارەسی «كۋیتو» شهری.

٤) «گویئانا» مملـكتی. خلقی دورت یوز مڭ قدر اولوب انـگلتره، فرانسیه، هوللانده حكومتلرینه تابعدر. انـگلیزلرنڭ مركز ادارەسی «ژورژطوون»؛ فرانسوزلرنڭ «قابن»؛ هوللاندەلیلرنڭ «پارامارییبو» شهرلریدر.

٥) «برازیلیا» جمهوریتی. خلقی ٢٠ میلیون. كوبسی یاوروپالی. رسمی تل پورتـكیزچه. مذهبلری قاتولیك. مركز ادارەسی «ریوده ژانیرو» شهری. پرنامبوقو، باهیا مشهور شهرلرندندر.

٦) «پەرو» جمهوریتی. خلقی دورت میلیون. مركز ادارەسی «لیما» شهری. «قالائو» مشهور بلدەلرندندر. تللری اسپانیولچه.

٧) «بولیۋیا» جمهوریتی. خلقی اوچ میلیون. مركز ادارەسی «شوكیزافا» شهری.

٨) «چیلی» جمهوریتی. خلقی ٣ میلیون یارم. مركز ادارەسی «سنت یاغو» شهری. «ۋالپارەزو» مشهور بر لیمانیدر.

٩) «آرگەنتین» جمهوریتی. خلقی آلتی میلیون. مركز ادارەسی «بوئەنوس آیرەس» شهری.

١٠) «پاراغوای» جمهوریتی. خلقی آلتی یوز مڭ قدر. مركز ادارەسی «آسانسیون» شهری.

١١) «اوراغوای» جمهوریتی. خلقی بر میلیون قدر. مركز ادارەسی «مونته ۋیدو» شهری.

آمریقا قطعه‌سنده‌غی مشهور دیگزلر:

هودسون ـ بحر منجمد شمالیدن پیدا بولغان .
آنتیل ـ بحر محیط آطلاسی‌دن پیدا بولغان.
بهرنك ـ بحر محیط کبیردن پیدا بولغان .

آمریقاده‌غی مشهور یلغه‌لر:

سن لوران ـ آمریقای شمالی‌ده، بحر محیط آطلاسی‌غه آغا .
میسیسیپی ـ مکسیقا کورفزینه آغا.
میسوری ـ میسیسیپی‌گه قوشیله .
اوره‌نوق ـ جنوبی آمریقاده، بحر محیط آطلاسی‌غی آغا .
آمازون ـ جنوبی آمریقاده، بحر محیط آطلاسی‌غه آغا .

آمریقاده‌غی مشهور آطه‌لر:

قوبا ـ آنتیل دیگزنده، شمالی جماهیر متفقه‌گه تابع.
یامایقا ـ آنتیل دیگزنده، انگلتره‌گه تابع. مارتینیقو ـ آنتیل دیگزنده، فرانسیه‌گه تابع هایتی ـ اوز باشینه اداره ایتله، زنجیلر مملکتی‌در.
بو آطه‌لرنك بارسینه برلکده «آنتیل آطه‌لری» دیلر.

آفریقاده‌غی مشهور کوللر:

شمالی آمریقاده سوپه‌یور، میچیغان، هورن، ئه‌ریه، اونتاریو، اسملی بش زور کول بار. جنوبی آمریقاده مارافایبو، تی‌تی قاقا کوللری مشهوردر .

آفریقاده‌غی مشهور طاولر:

شمالی آمریقاده «روشو»؛ جنوبی آمریقاده «عاند»؛ اورته آمریقاده «قوردیلیه‌را» طاولری مشهوردر.

آمریقاده کورفزلر:

شمال طرفده «سن‌لوران»؛ غرب‌ده «قالیفورنیا»، اورته‌ده «میکسیقا» کورفزلری مشهوردر.

آوسترالیا قطعه‌سی

آوسترالیا قطعه‌سی (اوقیانوسیا) آزیانڭ جنوبنده بحر محیط کبیرده‌گی بر طاقم آطه‌لردن عبارتدر. بو آطه‌لرده مجموعی ٤٠ میلیوندن آرتق خلق بار. بایتاق بر مقداری اسلام مذهبنده‌لر. یرلی خلقنڭ بر مقداری هنوز وحشی حالده یاشیلر. آوسترالیا قطعه‌سندغی آطه‌لر بیك کوب اولوب، بونلر باشلیچه اوچ تورکومگه بولینه‌لر.

غرب شمالی‌ده «مالیزیا»؛ غرب جنوبی‌ده «ملانیزیا»؛ شرق‌ده «پولینیزیا» آطه‌لریدر.

مالیزیا

مالیزیا - آزیادن «ملاقالا» بوغازی و «چین دیگیزی» ایله آیریله. بونده «فیلیپین»، «ملوك»، «صونده» اسملی اوچ طاقم جزایر مجتمعه هم «بورنه‌او»، «سه‌له‌ب» اسملی مشهور ایکی آطه‌بار.